

УДК 378.633

КРИТЕРІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ ВИКЛАДАЧА МОВИ НАВЧАННЯ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Бондаренко В.В., канд. пед. наук, Бондаренко Л.Н. (Харків)

У статті досліджуються компоненти професійної компетентності та критерії професійної придатності викладачів мови навчання для іноземних студентів, що дозволяють оптимізувати навчальний процес з іноземними студентами підготовчих факультетів.

Ключові слова: іноземні студенти, мова навчання, професійна компетентність, професійна придатність.

Бондаренко В.В., Бондаренко Л.Н. Критерии профессиональной пригодности преподавателя языка обучения для иностранных студентов. В статье исследуются компоненты профессиональной компетентности и критерии профессиональной пригодности преподавателей языка обучения для иностранных студентов, которые позволяют оптимизировать учебный процесс с иностранными студентами подготовительных факультетов.

Ключевые слова: иностранные студенты, профессиональная компетентность, профессиональная пригодность, язык обучения.

Bondarenko V.V., Bondarenko L.N. Professional Competence Criteria of Teaching Language for Foreigners. The components of professional competence and bias criteria of teaching language to foreign students have been examined in the article. These notions make it possible to optimize the learning process when teaching foreign students of preparatory faculties.

Key words: foreign students, language for special purposes, professional competence, professional bias.

Перехід до ринкових відносин та сучасні соціально-економічні умови розвитку міжнародної діяльності Української держави, її входження до європейського та світового співтовариства спонукають до змін в усіх сферах суспільного життя, зокрема, у системі підготовки іноземних громадян засобами мови, яка є основою для отримання вищої освіти у навчальних закладах України.

Зв'язок вказаної проблеми з важливими теоретичними і практичними питаннями полягає в тому, що завданням ВНЗ, у якому навчаються іноземні студенти, є формування гармонійно розвиненої особистості, фахівця, який би міг гідно конкурувати з іншими на ринку праці своєї країни. У цьому контексті постає відповідальне завдання – забезпечити високопрофесійну підготовку фахівців із викладання мови навчання для іноземних студентів.

Тривалий час цій проблемі в нашій країні, з певних об'єктивних причин, не приділялося належної уваги. Адже викладачам мови навчання для іноземних студентів потрібна професійна база філологічних знань, обов'язкове володіння іноземними мовами, знання менталітету та культурних особливостей іноземних студентів, знання педагогіки та психології, обізнаність у питаннях історії розвитку тих чи інших країн, толерантне ставлення до релігійних та ментальних особливостей іноземних студентів тощо.

Важливі завдання щодо вдосконалення професійної готовності викладачів мови навчання до роботи в іншомовній аудиторії, орієнтовані на нові реалії життя, та аналіз психолого-педагогічної і професійно-філологічної літератури свідчать, що особливого значення набуває виокремлення структурних компонентів професійної компетентності та критеріїв професійної придатності викладачів, що й є **метою** даної статті.

Результати аналізу останніх досліджень і наукових публікацій. Важливість вивчення мови навчання зумовлена великою кількістю чинників, серед яких головними, на нашу думку, є культура країни навчання як частина європейської та світової культури; економічні позиції країни навчання та її взаємовигідні світові економічні стосунки; досягнення науки та перспективні напрямки її розвитку тощо. Термін «мова навчання» введено до українського науково-методичного простору Н.І. Ушаковою [4].

Мова навчання є не лише засобом спілкування, а й засобом, що забезпечує участь іноземних студентів у навчальному процесі, без чого неможливе оволодіння професійними знаннями, тобто науково-технічний, професійний і культурний розвиток. Оволодіння професійним і культурним комплексом знань іноземним студентом не можливе без допомоги викладача мови навчання. Саме він відповідає за динаміку розвитку іноземного студента як учасника навчального процесу.

Проблемам професіоналізму у викладанні мови навчання присвячено велику кількість наукових і методичних досліджень вітчизняних дослідників, а саме: Л.С. Безкоровайної, В.В. Дубічинського, О.М. Тростинської, Н.І. Ушакової, А.Б. Чистякової, В.Є. Штиленка та ін.

Серед зарубіжних науковців не можна не відзначити таких класиків наукового-методичного напрямку досліджень мови навчання як Т.М. Балихіна, М.М. Вятютнев, І.О. Зимня, Д.І. Ізаренков, В.Г. Костомаров, С.І. Лебединський, О.О. Леонтьєв, О.Д. Митрофанова, К.І. Мотіна, І.Е. Федотова, А.М. Щукін та ін.

Виклад основного матеріалу. Оптимізація входження іноземних студентів, які є носіями різноманітних культур, в іншомовний комунікативний простір безпосередньо залежить від інтенсивного вивчення мови навчання, що потребує подолання великої кількості проблем адаптивного характеру [1: 179]. Як свідчать дослідження психологів, позитивне ставлення студентів до процесу навчання є результатом інтегративного впливу потреб та цілей, мотивів і стимулів, пізнавальних інтересів та, чи не найголовніше, особистісних і професійних якостей того, хто безпосередньо здійснює навчальний процес – викладача. Саме особистість викладача мови навчання є найбільш потужним чинником організації навчальної взаємодії та оптимізації навчального процесу й формування ефективного освітнього середовища.

До професійних проблем викладача мови навчання можна віднести підвищене психологічне навантаження, яке викликане особливостями викладання мови носіям іншої мови та культури: національними, дидактичними, релігійними, культурними традиціями країни студента.

Якщо ж говорити про специфіку роботи сучасного викладача мови для іноземних студентів, то вона пов'язана, перш за все, з бінарністю цілепокладання. Цілі студента й викладача лежать у площині їх взаємних інтересів щодо спілкування із представниками іншої культури і бажання та потреби самореалізації, що проявляється через демонстрацію фактів власної культури іноземних студентів і самовдосконалення через їхнє прилучення до іншої культури.

За цих умов викладач повинен не лише відповідати обраній професійній місії, бути готовим до вирішення численних завдань

навчання мови, але й, що дуже важливо, знаходити у викладанні мови задоволення, відповідність своїм мотиваційно-ціннісним настановам, зокрема, потребам у самореалізації у професійній сфері. На нашу думку, це можливо при достатньому рівні сформованості професійної компетентності, яка, у свою чергу, складається з набору компетенцій: лінгвістичної, соціокультурологічної, психологічної, педагогічної, методичної та професійно-комунікативної.

Інтелектуальну та інформаційну основу *професійної компетентності* (ядро професійної свідомості викладача мови для іноземних студентів – за В.В. Молчановським) становлять знання, уміння та навички для вирішення професійних завдань. Вони поєднують у собі:

- знання навчальної дисципліни (чого навчати?, що викладати?);
- знання техніки та технології навчання (методики викладання: знання того, як, якими засобами навчати?, які прийоми при цьому використовувати?);
- знання тих, кого потрібно навчати (знання ментальності студентів, діяльністю яких потрібно буде керувати у процесі педагогічної взаємодії);
- розуміння того, як усі ці знання застосовувати у конкретних ситуаціях із урахуванням конкретних умов (переклад наш – В.Б.) [3: 241].

Лінгвістична компетенція викладача мови для іноземних студентів – комплекс знань системи мови: її нормативної системно-категоріальної структури, функціонально-комунікативної лінгвістики та лінгвістики тексту, соціолінгвістики.

Соціокультурологічна компетенція викладача мови для іноземних студентів – уміння презентації культури країни навчання, що інтерпретується в межах певної мови з дидактичною метою.

Психологічна компетенція викладача мови для іноземних студентів – уміння використання психологічних механізмів із діагностичною метою, для мобілізації психічних процесів, позитивних психічних станів, для створення умов, що стимулюють особистісне розкріпачення, для встановлення оптимальних стосунків між студентами з різних країн в одній групі, між викладачем і студентами, для формування мотиваційної готовності до навчання нерідною мовою, комунікативної та пізнавальної діяльності як

на заняттях, так і в позааудиторний час.

Педагогічна компетенція викладача мови навчання для іноземних студентів – уміння застосовувати фундаментальні ідеї, концепції, закони і закономірності розвитку педагогічних явищ у конкретних умовах педагогічної взаємодії з іноземними студентами, уміння застосовувати провідні педагогічні теорії для вирішення усього спектру професійних завдань, уміння аналізувати факти власного педагогічного досвіду та ін.

Методична компетенція викладача мови навчання для іноземних студентів – знання теорій, концепцій, методичної системи, обраних в якості базових для викладання мови навчання як іноземної, знання метамови, володіння системою понять методики викладання певної мови як іноземної, знання літератури та джерел спеціальної методичної інформації, знання прийомів і методів викладання мови як іноземної, знання типології вправ, знання підручників, програм й усієї номенклатури засобів навчання мови як іноземної.

Професійно-комунікативна компетенція викладача мови навчання для іноземних студентів – комплекс знань про особливості комунікації як інструмент досягнення мети навчання мови як іноземної: знання психології спілкування, структури, норм і закономірностей педагогічного спілкування, правил міжособистісних стосунків і міжкультурних контактів, норм педагогічної етики, національно-специфічних (етнічних, культурних, релігійних тощо) особливостей спілкування (вербальних і невербальних засобів) у порівнянні з аналогічними параметрами комунікативної культури іноземних студентів [2: 40].

Слід зазначити, що навіть якщо людина оволоділа професійною компетенцією й навчилася вирішувати практичні педагогічні завдання, не можна сказати, що перед нами викладач мови для іноземних студентів, придатний до роботи з носіями різних культур, різного рівня знань, менталітету та релігійних відмінностей. Не менш важлива психологічна та інтелектуальна готовність до самовдосконалення. Педагогічна рефлексія викладача мови навчання для іноземних студентів проявляється як у процесі практичної взаємодії з іноземними студентами, коли викладач намагається адекватно розуміти й цілеспрямовано регулювати їхні думки, почуття і навчальні дії, так і у процесі професійного розвитку відповідно до завдань навчання

певного контингенту іноземних студентів.

Уважаємо за необхідне додати до критеріїв професійної придатності викладача уміння виховної роботи з іноземними студентами (тлумачення особливостей і відмінностей українських реалій і ментальності, що різняться від їхнього світосприйняття). Складність полягає в тому, що робити це потрібно не через заперечення усього національного, а значить і правильного для іноземного студента, а через порівняння й пояснення, метою якого є виховання толерантності майбутніх фахівців.

Висновки. З огляду на викладене вище та спираючись на багатолітній досвід роботи з іноземними студентами ми виділяємо такі критерії професійної придатності сучасного викладача мови навчання для іноземних студентів:

- професійна компетентність (лінгвістична, соціокультурологічна, психологічна, педагогічна, методична та професійно-комунікативна компетенції);
- професійна придатність до викладацької діяльності (дикція, зовнішній вигляд тощо);
- мотиваційна готовність до роботи з іноземними студентами;
- емпатія (уміння співпереживати, співчувати й цікавитись процесом адаптації іноземного студента до реалій країни навчання, почуття такту й терпимість до відмінної від нашої реакції на явища оточуючої дійсності);
- знання географії (на підготовчих факультетах, як правило, навчаються студенти не лише із різних країн, а й із різних континентів);
- креативність у підході до навчального процесу (уміння урізноманітнювати й стимулювати стосунки між студентами та відношення до навчального процесу);
- бажання й уміння працювати з іноземними студентами у позааудиторний час (допомога в організації дозвілля) [2: 40].

Формування професійної компетентності викладача мови навчання для іноземних студентів, окрім об'єктивних, містить низку суб'єктивних чинників, які обов'язково слід урахувати при визначенні професійної придатності фахівців у галузі мовної освіти іноземців.

Перелічені нами чинники професійної компетентності не є вичерпними й, безумовно, їхній список може бути значно розширений, що може визначати напрям подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В.В. Коммуникативные потребности иностранных учащихся подфака в социокультурной сфере деятельности / В.В. Бондаренко, Л.Н. Бондаренко // Портрет образовательного мигранта. Основные аспекты академической, языковой и социокультурной адаптации : кол. монография ; [науч. ред. Е.Ю. Кошелева]. – Томск : «РАУШ МБХ», 2011. – С. 178–190.
2. Бондаренко В.В. Структурные компоненты профессиональной компетенции преподавателя русского языка как иностранного / В.В. Бондаренко, Л.Н. Бондаренко // Технологии обучения РКИ (языкам) и диагностика речевого развития : материалы XVIII Междунар. науч.-практ. конф. под эгидой МАПРЯЛ (Минск, 13–14 сент. 2013 г.). – Минск : БГЭУ, 2013. – С. 39 – 40.
3. Молчановский В.В. Профессиональный портрет преподавателя РКИ / В.В. Молчановский // Преподавание русского языка иностранным студентам: теория и практика, традиции и инновации : монография ; [под ред. Н.И. Ушаковой]. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2014. – С. 235–254.
4. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы (Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины) / Н.И. Ушакова. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 263 с.